

Werk

Titel: Copiosissima Evangeliorum Dominicalium Expositio

Autor: Bakius, Reinhardus

Verlag: lungius; Schmidius

Ort: Lübeck; Schleusingae

Jahr: 1640

Kollektion: VD17-nova

Digitalisiert: Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen

Werk Id: PPN616188471

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN616188471>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=616188471>

LOG Id: LOG_0007

LOG Titel: Dominica II. Adventus

LOG Typ: chapter

Übergeordnetes Werk

Werk Id: PPN616188331

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN616188331>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=616188331>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain these Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

nomico] vestimenta desint, ne videaris habere excusationem, sterne ramos in via, habeas vivos fidei ramos, ostende proximis pietatis exempla, Osianna concione, &c. Granat. Vide ferè similia apud Ardentem, qui vestimenta tribuit Activis, ramos predicatoribus, imò tria hominum genera Osianna concinentia dicit significatos per Noè, Danielem & Iobum, quos Propheta, [Ezech. 14. v. 14.] dicebat liberandos, per Noè quippe Rectores, per Daniel contemplativos, per Iob verò activos & uxoratos designari, uti his fortasè poteris, si rectè & orthodoxè accommodes.

Dominica II. Adventus,

Evangelium, Luc. 21. Matth. 24.

Marc. 13.

Runt Signa in Sole, & Luna, & Stellis, & in terris anxietas gentium per desperationem, resonante mari, & fluctu, extabescentibus hominibus, præ timore & expectatione eorum, quæ supervenient orbis terrarum. Nam virtutes cælorum movebuntur, & tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus, cum potestate & gloria magna. His autem fieri incipientibus, suspicite, & attollite capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.

Et dicit illis similitudinem: Videte ficum, & omnes arbores, cum protrudunt iam gemmas,

cer-

cernentes, ex vobis ipsis, scitis, quod iam instat æstas. Ita & vos, cum videritis hæc fieri, scitote, quod iam instet regnum Dei. Amen dico vobis, non præteribit ætas hæc, antequam omnia facta fuerint. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

EXORDIUM.

Exord. I.

Hoc dicit Dominus: *iuxta vias gentium nolite discere, & à signis cœli nolite timere, quia opiniones Gentium vanae sunt, Jer. 10. v. 2.* Quibus verbis cum cœli signa prohiberi videantur, cur ergo Christus ipse de signis cœli hodiè concionatur? 1. Distinguenda sunt tempora, & concordabit scriptura, populus Judaicus abducendus erat in captivitatem Babylonicam, jam verò Babylonii tot habebant *Deaestros*, quot *astra*, Judæos itaque monet Propheta, ne impiis Gentilium artibus se tradant, sed constantes persistent in primo præcepto: *Non habebis Deos alienos coram me, Exod. 20. 2.* Aliud est signa cœli *observare*, & aliud *timere*. Babylonii non modò inusitata Meteora & Syderum motus observabant, sed & de futuris eventibus ex iis pronuntiabant, imò à constellationibus sibi ita metuebant, quasi eorum effectus evitari nullo modo posset: Christianus autem ita syderum motus observat, ut Dei admirandam Majestatem ac Sapientiam ex creaturis cœlestibus contempletur, & cum *Eobano* dicat:

Esse Deum quicumque negat, is sydera spectet,

Sydera qui spectat, jurat is esse Deum.

Imò prædictiones astronomicas Christianus habet non pro *oraculis* & vaticiniis indubiis, sed pro *conjecturis* saltem, cum *astra inclinent*, non verò *necessitent*:

Astra regunt homines, sed regit astra DEUS. Deut. 18. v. 10. Esa. 47. v. 9. 3. Quod ipse Jehovah dicit, cur non crederemus? At in hoc ipso dicto lumina cœlestia expressè *Signa* dicuntur, Ergo significabunt aliquid, condita enim sunt, ut sint in signa & tempora, *Gen. 1. v. 14.*

¶ Un-

¶ Unde triplex astrorum emerget officium, 1. Sie sind der Welt Latern/die Sonne muß den Tag an vnd außblasen/wie ein Hausmann oder Thurm Drommeter / wenn der Mensch sich müde gearbeitet hat / so führet die Sonne am Abend das Licht beyseits / wie eine Mutter das Fenster verbenget / damit ihr Kindt desto besser ruhen möge. 2. Sie sind der Welt Uhrwerck / der ganze Zeiger ist die Sonne / welche ihren Lauff verrichtet / in 365. Tagen / vnd 6. Stunden / der halbe Zeiger ist der Mond / der seinen Lauff in 4. Wochen vollendet. Die Sterne sind das kleine Viertelwerck / wer wil sie zehlen? Die Alten rechnen 1022. Stern / die Vnsrige haben noch 300. drüber gemerckt / aber die rechte Zahl ist alkin dem bekant / qui computat numerum stellarum, & nomina ejus vocat, Psal. 147. 3. Sie sind der Welt Calender / welcher andeutet / wie das Gewitter sich brechen vnd endern werde / Luc. 12. v. 54. Hæc sunt signa astrorum *vulgaria*. Quoties autem *peculiare* quid significarunt? Ita obsecratio Solis in Ægypto Israelitarum significavit liberationem: Ita Sol in cæli medio stans Josuæ significabat victoriam: Sic Sol retrogradus significavit Hiskiz vitam prolongatam: Sic ecclipsis Solis in N. T. significabat Dominum gloriæ pati: Sic stella Magis apparens natum significabat Messiam: Imò sichoc loco Christus indicat, Solem, Lunam & stellas futura *signa extremi diei*, à quibus tamen non timendum, cum redemptio nostra appropinquet, atque sic in hodierno etiam Evangelio locum habet illud Prophetæ: *A signis cæli nolite timere*. ¶ Cæterum hodiernum Evangelium cum præcedenti cohæret juxta duo cordis humani primaria vitia, quorum unum *Pufflanimitas*, alterum *securitas*, Jerem. 17. v. 9. Utrumque remove conatur Ecclesia, illam per consolationem, hanc per terrorem, sicuti water jam blanditur, jam minatur, & arbor alia tractatur *leniter*, ut oliva, alia autem *duriter* ut Nux. Petrus spontè omnia relinquit, Matth. 4. Paulus terriculamentis convertitur, Act. 9. Sic duplex Ecclesiæ vox est, Si mitis Joel nihil efficit, terribilis fulminet Amos: Christus duos habet bacillos, prior *Noam*, posterior *Iobbelim*, Zach. 11. conveniunt his Dominica 1. & 2. Adventus, ante octiduum. Christus prædicabat *rimidis*, hodiè securis & *tumidis*, ibi benedicebat *gaudium*, hic *judicium*, ibi veniebat *ad homines*, hic *contra homines*, ibi ut *salvaret*, hic ut *judicet*. Meisn.

Exord. 2.

Signa astrorum
peculiariora.

Exord. 3.

Et erunt signa:] Singulis suis adventibus certa quædam signa

E

gna

Signa extremi
dici.
I. Iudaica.

gna & prognostica præmisit Christus: *in primo Adventu* tale fuit cæli & terræ commotio, Hag. 2. v. 8. *In secundo* præcursoris baptistæ aperta concio, Esa. 40. v. 8. Malach. 3. v. 1. *In tertio* verò talia sunt quæ reperiuntur in hodierno Evang. eaque desumpta ex Joële cap. 2. v. 31. Signa autem diem extremum antecedentia dividi possunt vel *in Iudaica*: vel *in Turcica*: vel *in Iesuitica*: vel *in Christiana*. De primis *Lyra* in c. 21. Lucæ refert à Scholasticis poni 15. signa præcedentia 15. diebus adventum judicis, *sed utrum illi dies 15. futuri sint continuè se habentes, vel interpolatè, ibidem sub dubio relinquit.* Primo die (juxta historiam Scholasticam) erigetur mare 40. cubitis super altitudines montium, stans in loco suo quasi murus. II. Tantum descendet, ut vix videri possit. III. Beluæ marinæ apparentes super mare dabunt rugitum usque ad cælum. IV. Ardebit mare & omnes aquæ. V. Herbarum & omnes arbores dabunt rorem sanguineum. VI. Ruent ædificia. VII. Petræ ad invicem collidentur. VIII. Fiet generalis terræ motus. IX. Æquabitur terra. X. Exhibunt homines de cavernis, & ibunt velut amentes, nec mutuò poterunt loqui. XI. Surgent ossa mortuorum & stabunt super sepulcra sua. XII. Cadent Stellæ. XIII. Dicitur viventibus ut cum mortuis resurgant. XIV. Ardebit cælum & terra. XV. Fiet novum cælum & nova terra, & resurgent omnes. Dicitur etiam ibidem, *quod Hieronym. invenit ista in annalib. Hebraeorum*, in quibus licet multa vera, tamen sunt multa falsa admixta, & *idede de veritate seu falsitate istorum signorum judicium majoribus relinquo*, inquit *Lyra.* ¶ II. Signa Turcica hæc sunt: Es werde entstehen ein sehr grosses Erdbiben / wovon es den Schwangern vngerad gehen werde / die Mütter werden ihre Kinder nicht mehr seugen / die Sonne wird nicht mehr scheinen / Alle Weiber werden sehen / als weren sie truncken / die Kinder werden grame Haar bekommen / die Pferde vnd alle Thier werden in einen hauffen zusammen lauffen / dann wird ein Schwert vom Himmel fallen / darob die Angesicht der Gerechten werden seyn lachend vnd frölich / der Gottlosen aber bleich vnd Erdsarbig / Ja es wird ein Passzettel gegeben werden / den Frommen in die Hand / den Verdampften aber auff den Rücken angeheftet / Saccus. ¶ III. Signa Pontificiorum sunt,

II.
Turcica.

III.
Iesuitica.

1. Enoch & Elia prædicatio, 2. Adventus Antichristi, secundum eos ex tribu Dan orituri, ex Babylone ad Bethsaida usque & Chorazim venturi, in Capernaum & Hierosolymis, per annos tres cum dimidio regnaturi, missam abolituri, fideles interfecturi, nec non Hierosolymam reædificatu-

caturi, tandem in monte oliveti perituri, & ad tartara per Michaelē
 abituri, qui, ubi post dies 45. à mortuis resurrexerit, veniet Christus il-
 le vivorum ac mortuorum Judex, 3. *Signum Crucis*, quod redintegra-
 bitur ex particulis per totum orbem dispersis, juxta *Gregor. de Valentia*
Tom. 4. col. 3313. 4. *Mundi conflagratio*, idem Valentianus. De quibus
 signis quid sentiendum, aliunde satis notum, manemus ergò in illis quę
 certa sunt, 2. Tim. 3. v. 14. signa autem vera recensentur in hodierno Ev-
 angelio, quorum alia *supra nos in Creaturis celestibus, alia intra nos in Crea-*
turis rationalibus, alia infra vel circa nos in Creaturis Elementaribus. ¶ Disca-
 mus hęc in genere, quomodo aspicienda extremi judicii prognostica?
 1. *Vt signa gratia*, non enim statim universalis ille judex & ex improvise
 in nos irruit, sed præmittit signa ut pœnitentię pœcones, sic Pharaon
 monitus est per signa Exod. 7. sic vastationem Hierosolymitanam si-
 gna penè innumera præcesserunt, *Ein Vater steck juvor die Ruthe auff*
den Leuchter/ob sich das Kind bessern wolte/ Ein ehrlich Kriegsmann sage
öffentlich ab seinem Feind/ ob er sich vielleicht bedencken wolte/ Sic Polo-
norum Rex Stephanus Batori Muscovitarum Imperatori misit acina-
cem evaginatum, & marsupium vacuum; sic Tamerlanes Tartarorum
Rex tria urbibus expugnandis tentoria, per tres dies præfixit: primum
erat album pacem notans, secundum rubrum, signans sanguinem, ter-
tium nigrum totalem devastationem sine ulla misericordia significans.
 Sic signa mundi finem antecedentia *tentorium* quasi *album* sunt, mundi
 conflagratio erit *ruffum*, in tartaro sequetur *nigrum* pro omnibus in-
 credulis & impœnitentibus. Judex benevolus cum clavibus edit stre-
 pitum monens maleficum de fuga, talis strepitus sunt signa extremi
 diei, Meisn. 2. *Vt signa ira*, cum Holofernes fata incideret Damasceno-
 rum, timuerunt omnes, Judith. 2. v. ult. putabant enim Tyrannum cum
 eis pejus acturum: Pari modo si creaturę affliguntur, quid de impiis fiet?
quid fiet de tabulis, si tremunt columna, Beda. Si angeli tremiscent & timebunt
 quid facient peccatores? Si justus vix salvabitur, impius & peccator ubi
 manebit? 1. Pet. 4. 3. *ut signa tristitia*, moriente n. patrefamiliās, parietes
 domus nigro panno obducuntur, Saulo mortuo & David plorat & ad
 fletum invitat omnes, 2. Sam. 1. Dedecus ergo & contra naturam est, tota na-
 tura contristante hominem lætari. 4. *Vt signa nutantis natura*, cum portę
 clauduntur & fenestrę princeps abibit, fores mundi, fenestrę cœli clau-
 duntur, Deus ergò aulam mundi deseret & destruet, *pallor corporis, mortis:*

IV.
Christiana.

quomodo signa
diei extremi
aspicienda.

pallor natura mundi finem indicat, Meisn. Ecce fratres tot ruina mundi finem annunciant, quare ergo illum diligimus? Quare cum cadente cadimus? quare cum pereunte perimus? Si domus nostra ruinam minatur, fugimus, & qua possumus de nostris salvamus, ecce mundus cadit, ut quid ergo eum desiderio non relinquimus? ut quid qua possumus de ejus naufragio non salvamus? Salvemus fratres, salvemus, dum licet & nos & nostra: Nos ad caelestia desiderio transferamus, nostra per manus ivopum & afflictorum ad caelestes thesauros transferamus, Rad. Ardens.

In Sole & Luna & Stellis:] Adventum Christi ultimum præcedent signa. 1. in sole, de quo Matth. 24. Sol obscurabitur Hebraeis Sol dicitur **שֶׁשֶׁת** Schemes à radice Chaldaica **שֶׁשֶׁת** Schammes, id est, suppeditare, quia lucem suppeditat omnibus, imò Latinis Sol dicitur quasi solus lucens, & lucem aliis impertiens, & profectò Sol Lumen est valde excellens, magnitudine cælum & terram superat vicibus, 167. pulchritudine ut sponfus è thalamo prodit, Psalm. 19. v. 6. splendore oculos perstringit, Syrac. 43. v. 4. imo cursu singulis horis 200. miliaria superat, &c. quando itaque hic mundi oculus, omnia qui cernit, per quem videt omnia tellus, obscurabitur, tunc in propinquo erit dies Domini. Qualis autem solis obscuratio hic intelligenda? 1. Hieron. Chrysof. Theophil. Bella, & alii dicunt solem ita obscurandum in mundi fine, non quod destruetur, sed quia luce & majestate Adventus Christi superabitur, obscurabitur non extinctus, sed à claritate solis justitiæ obscuratus. 2. Alii dicunt per solis obscuracionem figuratim describi tenebras calamitatum & persecutionum, Es wird den Frommen Christen kein Stern in der Welt mehr leuchten wollen / 3. Alii **εἰς τὴν** intelligunt obscuracionem solis justitiæ Christi, Die Lehr von Christi Person/ Ampe vnd Wolthaten/ solte alle Welt vbersehenen/ verum sub mundi finem obscurabitur, vocabitur in dubium, jam ejus divinitas, jam ejus humanitas, jam ejus meritum, &c. Quidam urgent obscuracionem luminum caelestium merè miraculosam, extraordinariam, novam, inusitatam, ac ultimis temporibus peculiararem, in qua (juxta Bartolomæum Jesuitam) nihil NATURALE REPERIATUR. Licet autem libenter concedamus in signis ultimis multa fore miraculosa, extraordinaria & supernaturalia, (Es wird vielleicht jgehen ut in Egypto, ubi tenebrae erant per totum triduum, vel ut tempore passionis, ubi Sol in plenilunio horis tribus ita obscuratus est, ut stellæ diurnis horis in cælo fulgere vi-

Sol quomodo in mundi fine obscurandus.

revisa sunt, teste Olorio, vel ut A. 1414. quo synodus Constantiensis habita, & panis gestatus fuit, tunc sol adeo obscuratus est in ipsa pompa, ut aves in terram deciderent, subitâ caligine, tanquam nocturnâ perterrefactâ, vel ut A. 1571. Cum Moscovita nostros homines lento igne torreret, ibi Sol ab ortu suo in horam usque quartam pomeridianam ut candens ferrum apparuit, cœlo quantumvis serenissimo :) interim tamen tutissima est sententia Theologorum nostrorum, qui in *psalms* Christi verborum subsistentes, statuunt, signa de quibus Christus hic agit, suas quidem naturales causas ut plurimum habere, sed tamen multa prodigiosa in illis concurrere, eorumque impletionem jam dudum incepisse, ita tamen ut majora incrementa magis magisque sumant, quo propius ipse rerum finis imminet, hinc *Luther. in Possill. Domest.* Monstrat Christus signa non talia, quæ videnda ab iis solùm, qui in extremo die superstites erunt, *sed quæ SEMPER in mundo ubique diu præcedent, & quamvis naturalia sint, multa tamen prodigiosè fient.* Consentit nos- ter textus, qui dicit, homines contabescant præ EXPECTATIONE ma- lorum, quæ ventura, unde consentaneum est, horrenda illa signa satis longo tempore ipsum mundi finem antecessura, nec ipsam statim *revolu- telæ* simul concomitatura, quod Jesuitæ putant. ¶ II. Signa fient in Luna, de qua Matth. non dabit lumen suum, quæ phrasis confirmat id, quod jam diximus, multa scilicet supernaturalia futura in signis, quia Luna aliàs dicitur latinis quasi luce lucens aliena, unde in Ecclipsi naturali lumen non habet, in mundi verò fine, licet lumen sit habitura Luna, non tamen DABIT, non subministrabit. Qui autem allegoricè hæc interpretantur, illis Luna est Ecclesia, pulchra ut Luna, Cant. 4. Die siebe Kirche solte von Christi Widerschein in aller Welt leuchten und gesteht werden, aber sie wird am Ende Feur und Blutroth seyn/wegen vielfälti- ger grimmigen Verfolgungen:

Sanguine fundata est Ecclesia, sanguine cepit,

Sanguine succrevit, sanguine FINIS erit.

3. Signa fient in stellis, de quibus Matth. 24. v. 29: Marc. 13. v. 25. quod casura sint de cœlo, sed quis ille casus? Job. c. 9. v. 7. dicit, *stellas cœlo ut sigillum à DEO impressas, Et versigelt die Stern.* qui ergò de cœlo cadent? imò tantæ magnitudinis stellæ sunt, ut terra ne unam quidem capere possit. *Chrysostr.* dicit, *cadent de cœlo hæc idem esse per metaphoram, quod, non mirabunt, ac si extinctæ essent vel succidissent, & ita Joel etiam*

videtur loqui: *Retraxerunt stella splendorem suum*, Joel. 2. v. 10. 3. v. 15. 2. *Augustinus* & alii dicunt inflammatas exhalationes stellis similes cadentibus, vel fulgura etiam ex aëre demittenda hinc intelligi, Die Stern/ deren einer den gangen Erdboden bedeckete / fallen nicht / sondern durch stinckende böse Feuchte aus der Erden gezogen / speyen sie die Leute an / *Simon Pauli*, 3. Alii in allegoria per stellas intelligunt Ecclesiæ Doctores à veritate leviter decedentes: *Vornehme Lehrer / welche ewiglich wie die Stern leuchten solten / lassen sich auff die Erden werffen vom Hellschen Drachenschwanz / Weltlicher Ehr vnd Herrlichkeit / ut manifestum in Lipsio, Streubero, Pateo, Scoppio, Decumano, Pelargo & aliis.* Nota hic. ¶ I. Si dantur *Solis Lunaq; labores*, facile utique redarguitur impietas ac superstitio illorum, quibus pro diis fuere sidera, quæ tamen alterationi & mutationi subjecta apparent, ac proinde non sunt incommutabilis sive divinæ naturæ, cur ergo *Persæ* tot habuerunt Deos, quot astra? cur *Mannichai* solem dixerunt Deum animarum? cur etiam *Iudei* coluerunt *Melech*, hoc est, vel ab *Halach* gradiendo PLANETAS, vel à *Malach* gubernando Solem, ac Lunam, aut aliam splendidam stellam, quæ cœli quasi Regina videatur?

Virtutes cœli commovebuntur:] Per *divinorum signorum* nonnulli intelligunt 1. stellas, quas scriptura cœli militiam & virtutes nonnunquam nominat, sed de stellis antea dixit Christus, cur ergo tautologian fingeremus? Præterea aliud est moveri, aliud cadere, hinc dicitur, virtutes cœli commovendas, de stellis autem dictum est, eas de cœlo casuras. 2. Hieron. per cœli virtutes intelligit Angelos, qui sint respectu Christi judicis reputandi pro tenebris, vel ut *Chrysostomus* loquitur, *angeli movebuntur motu admirationis, mirabuntur universi commutationem*, vel ut *August. ser. 130. de tempore: Commovebuntur angeli reverentiali timore, columna cœli contremiscunt & pavent ad nutum ejus, Gregor. ex Job. 6. 26. v. 11.* 3. Alii per cœli *divinorum* intelligunt cœlestes influentias, quæ sub mundi finem non tam fortiter agunt in inferiora, ut aliàs factum, Wir sehen daß der Himmel nicht mehr so kräftig ist / zur Wärm / zur Fruchtbarkeit / so wol aus den verborgenen influentiis, als wol vor erstlichen Jahren / wo sind so Sinnreiche Künstler vnd Werckmeister? Wo sind so Grundgelehrte Männer? Wo sind so tapffere Helden? ut olim, es tōmpt alles dahero / daß die Himlische Einflüsse nicht mehr so stark seyn / *Gerhard. in Post. Plato dicit tres animæ partes esse, ἡ ψυχὴ ἰσχυρὴ scilicet* vel

*Stella non sunt
dici*

*Tres mundi a-
ctores, ut tres a-
nima partes.*

weilten vbrige Weisheit suchen lassen / vnd gern etwas wunderbares / vnt-
 erhöretes vnd unbegreifliches vorbringen wollen. Miror Rollenhagium
 (alias præceptorem olim meum dilectissimum) hæc scripsisse, cum ta-
 men totus Philipista videre volebat, sic enim Dn. Philip. in ho. l. Evang.
 commentatur: *Hoc tempore Sol propior est terris, quam fuit Hipparchi &
 Ptolomei temporibus, nunc a se ferè quarta parte Eccentricitatis fuit enim Ptolomei
 tempore altior, nunc verò propior est sol miliarium Germanicorum ferè decem
 millib. qua res profectò admiratione digna est. Dubitari enim potest utrum pro-
 pter senectam mundi quasi subsidat cælum, paulatim ruente seu contabescente
 rerum naturâ: an verò inferiori mundo ut effato, & sicut in senilibus fit corpori-
 bus, magis magisq. languescente opus sit viciniori positu solis eum soventis, hæc
 Phil. in Paternos itaque cineres non mingemus, sed consentiemus
 potius excellentissimo Postillatori Matthesio, qui dicit. Es neigt sich
 alles zum Ende / Himmel vnd Erden fahen schon an zu krachen vnd zu
 brechen / kömpt ein starcker Simson vnd gibt der Seulen / worauff die
 Welt steht / ein Druck / so gehet alles zu drümmern vnd in einen hauffen.*
 ¶ Queritur itaque hic, an mundus certò interiturus sit? Multi certè
 & fuère & adhuc sunt, qui vel profus negarunt, vel in dubium saltem
 vocarunt. Quoad prius, notum est Aristotelem (1.) & alios Gentilium
 Philosophos mundum statuisse æternum. Plinio (2.) hæc à Bucano ad-
 scribitur velania, quod dixerit, *Mundum esse numen æternum nec genitum
 nec interiturum, totum in toto, imò ipsum totum.* Felicis Manichæi (3.) ab-
 surda fuit opinio, sicut ipse Deus æternus est, & immutabilis, ita etiam
 immutabile esse & æternum, non modo, quod genuit, sed & quod **FECIT**,
Aug. l. 2. de actis cum Felice, c. 19. ita etiam Photinianos disputare duo esse
 principia, prima & summa, adeoq. coæterna, Deum & Materiam, refert **Franz.**
disp. 7. in A. C. part. post. tb. 12. Albingenses (4.) delirarunt mundum semper
 fuisse, semper etiam futurum **Osiand. cent. 13.** Mahomet (5.) in colloquio
 cum Judæis dixit, præter hunc mundum etiam alium esse factum, qui
 fit per porcus, **cent. Magd. 7. Col. 610.** His omnibus contradicit Christus
 hac sententiâ: *Etiã cælorum virtutes commovebuntur, & postea:*

Omnia transibunt, cæli eum vertice tellus,

Dogmata sed nunquam sunt peritura Dei.

Hæc tellus cælumque super solventur in ignes,

Sed mea non unquam solventur ab ordine dicta, 2. Pet. 3.

Et in terris erit pressura gentium.] Omnia Emphatica;

*Mundus certò
 interiturus.*

οὐνοῦ) Beza est *anxietas*, Lubin. *Angustia* & quidem talis quam comita-
 tur *complasio manuum*, ut *Syrus* addit, *quia omnes tribus terra plangent*
 Matth. 24. v. 30. Cur autem hoc? *Pra stupore sonitus maris*, habet *Syrus*,
 antiqua: *pra confusione sonitus maris*, *Lutherus*: *Werden jagen*. Græcè
 ἐν ἀπορίας vers. *Reg. in determinatione*, *Lubbin.* & *Beza in consilii inopia*,
Marlorat. in perplexitate, alii in *desperationem* vel *pra desperatione*; additur
 in antiqua: *arescentibus hominibus*, *Beza, Lubbin.* & vers. *Reg. exanimatis*
hominibus, τὸ ψῆχον enim idem est, quod *tabesco, exaresco, exanimor dolore*,
Syrus: *Erit commotio, qua ejiciet animas hominum pra timore* & EXPECTA-
 TIONE (hoc *Syrus* omittit) *Jillorum, Beza* addit in parenth. *malorum*, quæ
 venient ἐν τῇ ὀικουμένην orbi terrarum. *Beza, rectius* vers. *Reg. inhabitata*,
 hoc est, *super omnem orbem habitabilem*, *Den Leuten wird allenthalben*
angst vñnd bang seyn / sie werden weder aus noch ein wissen / ja als ein
Schatten vñnd Traurn werden sie dohin gehen / quæ certè jam impleta vi-
 des omnia, *Wo sind Junge Leute nunmehr so frölich vñnd röselich als sie*
wol ehe gewesen? frist nicht die leidige Schwindsucht ein starcken Man ja
so bald / als einen verlebten? Nimpt nicht das traurige malum hypo-
chondriacum hefftig vberhand? hört man nicht offi solche Worte dreissig /
vierzig oder mehr Jahr hab ich mich kaum nehren vñnd des Bettelstabs er-
wehren können / kan aber nun nicht weiter / Gott helffe mir vñnd komme mit
gnaden /c. *Diversa autem hujus pressuræ applicatio fit à Doctis: Lutherus*
putat in Postill. Dom. hæc magna ex parte impleta esse sub tyrannide pa-
pæ apud conscientiosos, propter tot traditiones & electitia opera in
conscientia miserè afflictos, durch Menschen Lehr sind ihrer viel wie ins
Denckershaus vñnd auff der Neckbank deromassen geängstiget worden /
daß ihrer nicht wenig (wie Gerson schreibt) in Verzweiffelung gestorben
vñnd vmbkommen / Sim. Pauli: Alii hæc ad ipsum extremum diem appli-
cant, & putant huc spectare simile de aucupis laqueo, quo Christus po-
steà utetur: avis enim aerem amænaque nemora liberè pervolans, nullâ
afficitur tristitiâ, verùm si laqueum incidat, summoperè premitur & an-
gustiat. Sic impij nunc nullâ mandatorum divinatorum observantiâ
constricti, quacunq; volunt, vagantur, omni extremi diei timore
postpositò, cum autem dies ille supervenerit, ut laqueus, quam tunc an-
gusta erunt impiorum via? Superius erit iudex iratus, inferius patens infernus,
intus conscientia mordens, extus mundus ardens, à dextris peccata accusantia, à
sinistris damonia terrentia, latere erit impossibile, apparare erit intollabile,

*aversio xecia
prohibita.*

Ansh. l. de mis. hum. ¶ Quæri hic possit, an liceat se ipsum interficere, cum Christus prædicat sub mundi finem præ DESPERATIONE homines examinandos? Resp. Minime gentium, quia i. differunt *zagen vnd verzagen / timere licet, desperare non licet*, ideo Christus consolationem addit, qua pii se erigere & sui REDEMPTIONEM læti expectare debent. 2. Quintum præceptum prohibet occidere hominem proximum, at qui seipsum interficit, *is etiam hominem interficit proximum, cum quilibet sibipsum proximus*, Aug. 3. Quia in scripturis nec exemplum habemus nec præceptum ad imitandum propositum, factum enim *Razie* habetur in libro non canonico, 2. Mac. 14. v. ult. *Simsonis* factum *Heroicum* etiam est & typicum, Jud. 16. v. 30. *Iona* factum *propheticum* est & singulare nulli imitandum, Jon. 1. Nemo itaque suorum membrorum Dominus, juxta Jctos, nemo desperet ob malum præsens & temporale cum *Catone Uticensi*, ne incidat futurum ac æternum: Nemo desperet ob peccatum alienum (ut *Lucretia*) ne incidat proprium: Nemo desperet ob præterita peccata ut *Iudas*, quo fugere possit futura: Nemo desperet ex vitæ melioris desiderio, ut *Cleombrotus*, ne peior sequatur, & mortem primam secunda excipiat, Aug. l. i. de C. D. c. 26.

Resonante mari & falo:] Aliàs Latinis *mare & salum* idem est, *Aretio* tamen *salum est mare lutosum & turbidum* ob perpetuum motum, ex aqua & terra confusum, sub mundi itaq; finem *mare ibit & intumesceat*, ut tempore *Jonæ*, c. i. implebitur illud *Jobi*: *Fervere faciet profundum ut ollam, mare ponet, quasi cum unguenta ebulliunt*, Job. 41. v. 22. equidem in creatione Deus limitem statuit per aquarum circuitum, & illum quidem duraturum, usq; dum finiantur lux & tenebræ Job. 25. v. 10. *Posuit mari vestem & ostia, dicens: Huc usq; venies & non procedes amplius, &c.* Job. 36. v. 10. & 11. imò in uterem maria coegit & conclusit, Psal. 33. v. 7. unde generali diluvio terra amplius non peribit, Gen. 9. v. 11. sub mundi tamen finem diluvia particularia non erunt infrequentia, implebitur illud *Davidis*: *Iehova ad diluvium sedet*, Psal. 29. v. 10. *Super montes stabunt aqua, & abyssus sicut terra vestimentum erit*, Psal. 104. v. 6. quoties hæc completa, *Wenn Gottes Barmherzigkeit nicht so groß wer / der Erdboden were schon längst verfaulet / von unten durch vielfeltig Aufreißen des Meeres / von oben durch den Himmel / welcher fast ganz in Thränen verwandelt wird:*

Mortales quoniam nolunt sua crimina flere,

Pro nobis cælum solvitur in lacrimas, Sim. Pauli.

¶ Observa autem hinc, impiis adversari omnes creaturas, quibus nequiter abusi, singulæ enim ipsorum erunt carnifices, ut enim illi Solis, Lunæ & Stellarum claritate olim abutebantur, sic vertetur illis *Sol in tenebras, Luna in sanguinem &c.* : quia pace temporali per stultam securitatem abutebantur, idè fiet *pressura gentium*: quia tranquillitate maris abusi sunt ad prædandum & rapiendum, idè *maris fiet confusio*: quia terræ bonis abusi sunt per superfluitatem, fiet *terra motus & fames*, ut alius Evangelista dicit: quia salute corporum abusi sunt vitiosè vivendo, idè *venient pestilentia, &c.* Rud. Ardens. Et profecto in extremo judicio omnia elementa accusabunt impios, *Cælum dicit: ego lucem ministravi ipsis ad solatium. Aer dicit: ego omne genus avium dedi ad obsequium. Aqua dicit: ego diversa dedi genera piscium ad esum. Terra dicit: ego panem & vinum ipsis suppeditavi ad nutrimentum: Quibus omnibus cum ad creatoris nostri contemptum sint abusi, omnia nostra beneficia convertantur ipsis in supplicia. Ignis dicit: in me comburatur. Aqua dicit: in me demergatur. Aer dicit: in me dispergatur: Terra dicit: A me absorbeatur.* Fugiamus ergo abusum creaturarum, ut quæ liberationem in dies cum gemitu expectant, Rom. 8. v. 22.

Omnes creaturae impiis adversa.

Et tunc videbunt:] Particula *tunc* videtur aliquem temporis articulum depingere, quæritur ergo, an certus extremi judicii annus possit cognosci? Omnibus ferè seculis id tentarunt nonnulli, vel suis *revelationibus*, vel suis *ratiocinationibus*, vel etiam magnorum virorum *autoritatibus* confisi. 1. *Philastrius* meminisset quorundam, qui ex *Esai. 61.* annum acceptabilem statuerunt, inter primum Christi adventum in carnem & alterum ad judicium annos fore 365. 2. *Lactantius* putabat suò tempore finem mundi adventurum post annos 200. Vixit autem *Lactantius* circa annum Christi, 336. Ergo mundus interire debuisset Anno Christi 436. quod ipsa elusit experientia. 3. A. C. 848. mulier quædam Suevica, nomine *Theoda*, circa Moguntia & Constantia fines vaticinata est, simulans apparitionem alicujus angeli, qui dixerit, eo ipso anno affuturum extremum diem, sed à *Rabano Mauro* Archiepiscopo Moguntino palo ignominia ad exhibitionem publicam alligata fassa est, seita à quodam sacrificulo quæstus causa instructam & omnia mentitam esse, *Cent. Magd. Col. 224.* 4. *Arnoldus de villa nova*, Philosophus & Medicus insignis, finem mundi futurum dixit A. 1345. id quod propterea, quod eo anno Saturnus, Jupiter & Mars in Aquario conjungerentur, 5. *Lutherus tom. 9. Germ. Witeb. fol. 1530.* in præfatione

Certus temporis extremi diei articulus nescitur.

super Danielem attingit nonnullos, quibus visum, diem ultimum venturum A. C. 1530. *Bucholzerus* ad annum Christi 1532. refert quosdam ineptè vaticinatos esse, eo ipso anno, & quidem Mense Octobri mundum interiturum, juxta illud: Ies Vs Nazaren Vs ReX IVDæo- rVm. 6. *Michael Stifelius* Arithmeticus assumpsit Witebergæ dictum: VI Deb Vnt, In qVeM transtIXerunt, unde conscriptis 22. thesibus diem Lunæ anni 1533. fini orbis destinavit, consensum etiam Lutheri petiit, & à suo proposito usq; adeo non dehortari potuit, ut statò die auditores suos in templum convocaret, & circa horam diei Lunæ 8. mundi finem expectaret 7. *Melchior Hofeman* ponebat annum sequentem 1534. 8. *Iohannes Regiomontanus* terminum mundi fecit annum 1588. de quo noti Rythmi:

Tausent / fünffhundert / Achezig / Acht!
Das ist das Jahr / welchs ich betracht!
Gehd dann die Welt nicht vnter!
So geschicht dennoch groß Wunder.

9. Quidam *Adolbertus Thermopodius* sæculi finem constituit A. 1599. & quidem 3. Aprilis, qui erat dies Martis in hebdomada passionis, rationes ejus fuerunt partim *generales*, quod Noah diem diluuii præsciverit, finem autem mundi fore ut dies Noæ Matth. 24. Ad hæc Eliam nôsse diem assumptionis suæ, 2. Reg. 2. Cur ergo Christiani diem liberationis suæ non nôssent? Licet enim dicatur: diem nemo novit, Matth. 24. Marc. 13. hæc tamen in PRÆSENTI dicta esse, quod scilicet tunc nemo noverit, id vero nostra tempora non concernere: *speciales rationes* erant: quia Abraham esset anno ætatis 99. circumcisis: Johannes Evangelista anno ætatis 99. esset mortuus, & quidem Christum 3. Aprilis ad crucem eductum, Ergo eodem anno & die illum etiam rediturum. Nostro tempore multi observarunt A. C. 1613. ubi numerus continebatur in voce JUDICIUM, sequente anno addebant judicis quasi mandatum J. JUDICIUM, imo anno 1615. quidam I. I. judicium. Hodie *Eustachius Poysfel* posuit annum 1623. 10. Alii assumerunt verba: AD Vnt Vs DoMInI. Ubi numerus 2012. detraxerunt verbis: Dles abbrevlab Vnt Vr, F. 517. Postea iterum addiderunt: Propter eLeCtos, hoc est, 150. & ita dies ultimus esset adventurus A. 1645. *Chytræus* in c. 6. Gen. alios citat, qui mundi finem rejecerint in A. 1656. cum A. mundi

1656. diluvium terram obruerit. Et in c. 11. ac 20. apocal. dicit, quosdam rejecisse terminum universi in A. 1695; 11. Cum primis verò nota & celebris illorum sententia est, qua ætati mundi *sex annorum millia* attribuantur, tum quia sex diebus est conditus, ante Deum autem dies unus ut mille anni, tum quia defunctis sex Patriarchis 7. Enoch in cœlum est translatus, tum quia traditio Eliæ fertur dixisse: *duo millia inane, duo millia lex, duo millia Messias; deinde finis*: Verùm Bedà in Psal. 6. testatur quosdam *septem* statuisse *millenarios*, & extremum diem dixisse *octavam*: Ut enim in V. T. circumcisio facta esset octava die, sic etiam mortem per resurrectionem amputandam post 7000. annorum, impios vero in die *octavo* cruciandos, unde damnationem metuens oret Ecclesiæ ex Psal. 6. *Domine, ne irâ tuâ arguas me*. Cum primis verò sciendum est, traditionem illam, quæ domui Eliæ vulgo adscribitur non esse Prophetæ illius Eliæ, qui sub Ahab rege vixit, & curru igneo cœlum ascendit, sed alicujus doctoris Thalmudici, qui annis ante Christum natum 200. vixit, & inter alia blasphemè docuit, illum æternæ vitæ certò hæredem esse, qui in Thalmud. quotidie legat, teste Christiano Gersone Iudæo converso, qui in p. 2. sui Thalmud. c. 7. ut & in præfat. sui Chelec valde miratur, Christianos ejusmodi Rabinorum nugis, quæ in fallaci cabala tantum consistant, fidem habere. 12. Nec existimandum est hanc prolixitatem esse frustraneam, cum hodieq; tales hærioli reperiantur, certe Moguntinus Jesuita *Adamus Conzen* nuper, pro Bellarmino, contra Paræum, disceptavit, utrum annus 1711. sit mundus futurus ultimus? Imò nota est sententia omnium Iesuitarum de imaginario suo Anti Christo, cujus regimini 3. annos cum diimidio & 12. insuper dies assignant dicuntq; post Antichristi mortem, mundi finem futurum diebus 45. præcisè finitis, & (quod manifestius) *Casparus Schoppius* apost. dies ab adventu Antichristi ad judicii diem numerat exacte 1335. quæ si vera sunt, quomodo tempus extremi diei potest esse ignotum? annon interea securus mundus esse potest, cum Antichristus ille nondum venerit, atq; sic dies ad minimum 1335. ad pœnitentiam restent, ipso etiam Antichristo præsentè? Dicimus itaq; *errasse & errare* omnes illos, quicumq; diem extremi judicii exactè rimari sategerunt, hodieq; satagunt. 1. quia omnes citatæ prædictiones ab ipsâ elusæ sunt experientia. 2. Quia contrarium suadent dicta Matth. 24. v. 36. Marc. 13. v. 32. Act. 1. v. 7. 3. Quia Paulus monet, ne ab illis seduci nos patiamur, qui talia

Traditio do-
mus Eliæ susce-
pta.

prædicunt; 2. Thef. 2. v. 3. 4. Quia non dici posset, quod dies ille sit venturus ut fur in nocte, ut laqueus, ut dolor prægnantis, si de ejus tempore constaret Luc. 21. v. 34. Matth. 24. v. 43. 1. Thef. 5. v. 2. 2. Pet. 3. v. 10. 5. Quia in aliis vaticiniis omnibus accuratum eventus tempus nesciri potuit, sed soli Deo mansit reservatum. Ideoq; *ne appetamus habere cognitum, quod Deus voluit absconditum*, Ambros. quia loqui volentes de Dei profundo merfi sunt in profundum, Aug. Unde rectius tempus, quod curiosæ indagationi tribuitur, studiosæ præparationi tribuetur. Meisn. Certum enim est mundi finem prope adesse, id quod probant. 1. articuloꝝ fidei dispositio, in qua Christi ascensum ejusdem reditus statim excipit, in omnibus autem fidelem invenimus Deum, Ergo nec in ultimo aut fallat aut deficiet, Aug. 2. horum temporum denominatio, dicuntur enim dies nostri mundi finis, 1. Cor. 10. v. 11. hora ultima 1. Ioh. 2. v. 18. finis rerum omnium 1. Pet. 4. v. 7. imò totum N. T. tempus dicitur non jentaculum, non prandium sed Cæna, Luc. 14. v. 16. ubi adventus Christi in propinquo, Jac. 5. v. 8. 3. Vaticiniorum adimpletio, utpote de 4. mundi monarchiis Dan. 2. & 7. de Antichristo revelando, 2. Thef. 2. v. 3. de luce Evangelii sub mundi vesperam denuò accendendâ Zach. 14. v. 7. 4. Prodigiõꝝ in hod. Evang. prædictõꝝ quotidiana apparitio &c. ¶ Cur autem Dominus adventum suum tam diu differt? ut 1. numerum Electõꝝ adimpleat, Apoc. 6. v. 11. 2. ut impii reddantur inexcusabiles, Rom. 2. v. 4. 3. ut piorum fides, spes, patientia & invocatio probetur, exemplo patris familiãs furem expectantis, Matth. 24. v. 43. Sponsi venientis media nocte, Matth. 25. v. 13. heri illius peregrè abeuntis Luc. 12. v. 36. *Latet itaq; unus dies, ut timeatur omnis dies*, Aug. *Semper debemus metuere, quod nunquam possumus prævidere*, Gregor. Memorare ergo in omnibus novissima, &c. Ecclef. 7. v. 10. ¶ Obiter & hoc addam: Probabilis videtur illorum opinio, qui putant ad judicium rediturum Dominum non interdiu sed profunda nocte, hinc dicit Servator: Ecce venio sicut fur, beatus, qui vigilat & custodit vestimenta Apoc. 16. v. 15. Matth. 25. v. 6. Sponsus media nocte adventat, Marc. 13. v. 35. Dicitur venturus Dominus vel serò, vel media nocte, vel sub galli cantu, vel manè, 2. Pet. 3. v. 10. veniet ut fur nocte: Ut enim angelus Domini noctu percussit omnem primogenitum, Exod. 12. sic Patres putarunt judicem etiam noctu adventurum, unde in vigiliis Paschæ ante noctis dimidiam populum non dimiserunt, ut Domini quasi adventum expectarent, Lactant. & alii, sed,

Mundi finis in propinquo.

Cur adventus Domini differatur.

Probabiliter Christus noctu redibit.

sed, ut dixi, hæc *probabilia* saltem sunt, præsertim cum dicta superius citata generalius loquantur, nec ad nocturnum tempus simpliciter possint restringi.

Filium hominis venientem:] Emphaticus geminus articulus τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, *illum hominis filium*, de quo scilicet agitur Joh. 5. v. 22. & 27. Act. 10. v. 42. 17. v. 31. Licet enim Christus Joh. 12. v. 47. dicat, se non venisse ut mundum judicet, loquitur tamen ibi de primo suo adventu in carnem, ubi omnino venerat, non ut judicaret, sed & salvaret Joh. 3. v. 17. nec obstat quod Apostoli dicuntur judicaturi tribus Israel Matth. 19. v. 28. Luc. 27. v. 30. illud enim fiet, *vel per doctrinæ testificationem*, Joh. 12. v. 48. *vel per approbationem & subscriptionem* sententiæ à Christo prolatae. Proinde etiamsi extremum iudicium sit opus ad extra, atq; sic toti Trinitati commune *ratione ordinationis*, soli tamen Christo competit *ratione executionis*, quia pater cœlestis, antiquus ille dierum, quantumvis ille judicet, Dan. 7. v. 9. non tamen seorsim quenquam iudicat *sine filio*, sed per *filium*, cui omne iudicium dedit, Joh. 5. v. 22. ut qui propter assumptam carnem **VISIBILITER** sententiam de omnibus ferre potest. ¶ Facit hoc ad confutationem blasphemiae *Alcorani*, qui iudicem constituit non Christum illum hominis filium, sed *Mahometem*, testem verò iudicii, & quidem talis, quod ad 50000. annos durare debeat, Christum constituit, Azoar 49. Nos scimus, 1. æquum esse ut homines iudicet, qui videri potest ab homine, 2. æquum esse, ut rationem is reposcat, qui legem dedit. 3. æquum esse, ut iudicet is iustè, qui sub Pilato iudicatus est iniustè. 4. æquum esse, ut cum auctoritate exerceat iudicium, cui divina auctoritas & potestas est communicata. Væ impiis coram hoc iudice! videbunt in quem pupugerunt, Zach. 12. v. 10. videbit enim omnis oculus, & omnes generationes plangent, Apoc. 1. v. 7. consolatio quæ ex hoc iudice redundet, videatur Domini. 26. post Trin. amemus itaq; apparitionem Domini, 2. Tim. 4. v. 8. expectemus beatam spem & apparitionem gloriæ magni Domini & Servatoris nostri Jesu Christi, Tit. 2. v. 13.

Mahometas non erit iudex seculi.

In nubibus cœli.] Verè ergo redibit, ut ascendit, *nubis* scilicet *vehiculo*, Act. 1. v. 11. *veniet è caelo*, Phil. 3. v. 20. *Patescet è caelo*, 2. Theff. 1. v. 7. *è nubibus cœli*, Matth. 26. v. 64. ¶ Monet hic locus, ut corda extollamus & cœlestia quæramus, ubi enim thesaurus noster, ibi merito cornostrom, Tobix mater ex alto monte contemplabatur viam, quâ filius

filius rediturus, nobis si visibilis Christi absentia tædiosa sit & molesta, oculos ad cæli montes extollamus; tunc *sper reditus abitum non sinet esse gravem*, imo ut Apostoli aspiciant cælum, quod Christus erat ingressus, ita nos etiam ascendamus, unde rediturus, Act. 1. v. 11. Bellarm. l. 3. de cult. sanct. c. 3. ex Matth. 24. v. 27. ut fulgur ab oriente, &c. opinatur Christum rediturum ex *orientali plaga*, ideo rectè fieri; ut orantes *Orientem versus* se convertant, venturum quasi iudicem expectantes; atq; hac de causa templa tali situ ædificata esse; ut chori Orientem spectent: Cogitatio bona est, cui tamen certo inniti non possumus. Et ponuntur à *Damasc.* multæ aliæ causæ, cur versus orientem oremus, 1. ut recordemur illius, qui dicitur *oriens ex alto*, Luc. 1. 2. ut commoneamus lapsus primorum parentum, qui in oriente commissus. 3. ut Christum in oriente crucifixum aspiciamus quasi, &c. Vide Pelarg. in *Damasc.* l. 4. c. 12.

¶ Quæri autem hic potest: an Iudex ante iudicium absit? Calviniani ita sentiunt concludentes: *Filius hominis in extremo iudicio redibit à cælis*, Ergò nunc in cælis, qua homo, tantum est, nec in terris nobis adest. Resp. Hunnius de persona Christi p. 135. Hunc Nodum dissolvunt angeli Act. 1. dicentes: *Sic veniet quem admodum VIDISTIS eum euntem in cælum. Redibit ergo visibiliter, sicut visibiliter ascendit; qui invisibili ratione nunc sedet ad dextram Patris omnia implens*, Eph. 4. Matth. 28. Psal. 110. & *ambulans etiam qua filius hominis, in medio candelabrorum, hoc est, Ecclesiarum in his terris militantium*, Apoc. 1. Præterea Calviniani putant, reditum esse notam absentix, scriptura vero hunc reditum ita depingit, quod sit futurus, *Et in quærens vñs dōxiñs* illius, qui à nobis occultâ tamen gloriâ, semper adest, Tit. 2. v. 13. quin imo si recessus & adventus semper nota est alicujus realis absentix, ipsa certè ipsius Dei omnipræsentia in dubium vocabitur, cum multoties in scriptura descendere Deus & ascendere, discedere & accedere dicitur, Melführ. in vind. th. 80.

In gloria & potestate magna.] *ποδης* rectius *multa* V. Reg. virtute *multa gloriâ magna*, Syrus, vide lo: a Dan. 7. v. 14. Matth. 24. v. 30. 25. v. 31. 2. Theff. 1. v. 1. Apoc. 5. v. 11. distinguitur itaque adventus hic à primo per gloriam; ibi enim venit *humilis*, hic *sublimis*, ibi *pauperculus*, hic *gloriosus*, ibi *in dorso aselli*, hic *in vehiculo nubium cæli*: ibi *comitatus à discipulis*, hic *stipatus ab angelis*: ibi *judicandus*, hic *judicaturus*, &c. Cum magna potestate veniet, quia omnes potestates cælestium, terrestrium & inferiorum contremiscent: cum potestate magna veniet, quia cælum, terram, & omnia ele-

ment a

ment a concutiet: cum potestate magna veniet, quia omnes omnium hominum conscientias propalabit: Cum potestate magna veniet, quia ad ejus gloriam sol obscurabitur, tenebrarum abscondita illuminabuntur, Electi omnes illustrabuntur, & in ejus amore inflammabuntur. Hoc, Fratres, hoc quotidie cogitemus, hoc pensemus, manifestemus hic immunditias conscientiarum nostrarum per confessionem ad veniam, ne ibi à Domino manifestentur ad confusionem & pœnam, hic nos judicemus, ne ibi judicemur, hic nos accusemus, ne ibi accusemur, Rud. Ardens.

¶ Potest hic agi de majestate Christo HOMINI realiter, vi unionis personalis, communicata. Quando enim dicimus Christum HOMINEM esse omniscium, esse omnipotentem, esse omnipræsentem, esse adorandum, &c: Tunc Calviniani hanc nostram Confessionem Eutychianismi insimulant, ipsi strenuè interim Nestorianizantes. Filius enim judicabit mundum, QUATENUS hominis filius Joh. 5. v. 27. Si autem hic hominis filius non est omnipræsens, quomodo VIDEBITUR, & quidem sicut est, 1. Joh. 3. ab omnibus in toto orbe resurgentibus, tam ab Antipodibus quam à nobis, idq; Simul & Semel, ita, ut ejus vocem ac sententiam judicariam omnes articulatè sint percepturi? Si hic hominis filius non est omnipotens, quomodo mortuos suscitare, quomodo omnes ad suum pertrahere tribunal, quomodo sententiam exequi posset? Si hic hominis filius omniscius non est, quomodo arcanas hominum cogitationes & cordium recessus intimos posset scrutari? Si denique hic hominis filius adorandus non est, quomodo ei in publica judicii pænigry omne genu flectetur? Phil. 2. v. 10.

*Vis judicariæ
omnia deitatis
propria requirit*

Incipientibus hæc fieri.] Fient ergo prædicta certissimè, id quod contra eos notandum, qui judicii certitudinem negant: Negarunt certe illud: Samaritani, Seleuciani, Hermiani, Sadducei, Nazarei, Manichæi, Carpocratiani, Symmachiani ac Proditiani, qui resurrectionem mortuorum in procreatione liberorum collocabant, indeq; extremum judicium profabula habebant, Philastr. in Catal. hæres. f. 25. 26. 27. quo etiam pertinent hodierni Empectæ 2. Petr. 3. v. 3. & 4. qui non raro judicium extremum & mundi finem negant ob sequentes ratiunculas: 1. quia videatur impossibile, ut tam præclarum coeli ac terræ ædificium in nihilum concidat. 2. contrariam videri experientiam, cum cælum ruinam minitatum nunquam sit, der Himmel habe weder geriset/noch getracht/er habe so lang gehalten/er stehe noch wol ferner. 3. absurdum videri, quod omnes omnium temporum & locorum homines debeant convenire in uno loco, ibiq;

Judicium extremum frustra negatur.

reddere rationem de furtis omnibus, de homicidiis omnibus, de adulteriis omnibus, de perjuriis omnibus, de verbis omnibus, de factis omnibus, de cogitationibus omnibus, &c. Sed frivolis hęc rationibus quàm facile obviari potest. 1. *Contra impossibilitatem* dico: Deo nihil esse impossibile. 2. *Contra experientiam* dico, nec mundum primum ruinam esse minitatum, & tamen illum aquã periisse, 2. Pet. 3. v. 6. 3. *Absurditati* opponimus fidem, per quam scimus verbo secula & facta esse, & destruenda esse, Hebr. II. v. 3. Ideo hod. Evang. iudicium juxta omnes describit circumstantias & expresse dicit: *Tunc filium hominis videbitis.* Comprobat idem & conscientię trepidatio, & plena justitię divinę (quę in hoc mundo non fit) executio, & æterni officii Christi ratio, & universalis piorum expectatio, inspiciantur dicta Dan. 7. v. 10. seq. Psal. 9. v. 9. Eccles. 12. v. 13. Act. 1. v. 11. 10. v. 42. 17. v. 31. Rom. 2. v. 5. 14. v. 10. 2. Cor. 5. v. 10. 1. Theff. 4. v. 13. 2. Theff. 1. v. 7. 2. Pet. 3. v. 7. Epist. Jud. v. 14. 15. Apoc. 20. v. 11. &c. Hęc licet ita asseramus, Pontificii tamen nos accusant, quod extremum negemus iudicium. Hinc Augustinę Confessioni necessariò fuit inserendus peculiaris articulus, isque 17. *de extremo iudicio* agens, & dicit Hutterus disp. 21. in A. C. thes. 2. hoc ideo factum, quod *Lutherana doctrina ab impuris Monachis, partim scriptis, partim concionibus sub initium reformationis ita passim sit traducta, ut Gallis, Ungaris, Italis, Hispanis præsertim, & aliis exteris fuerit persuasissimum, eam omni honestorum & turpium discrimine sublato, negare, ut Deum sic extremum quoque iudicium.* Imò *Bartschius, Stapleton. in prompt. Cathol.* & alii ita discurrunt: *Extremum iudicium ideo instituetur, ut (1.) merces detur bonè operantibus, utque (2.) pœna decernatur peccatoribus.* Iam verò Lutherus docuit, omnia opera etiam bona, esse peccata, Ergò in extremo die juxta hanc sententiam, nemo mercedem accipiet. *Quis enim mercedem daret illi, cujus omnia opera sunt peccata? peccatoribus certè Merces non debetur.* Docent præterea Lutherani, arbitrium hominis non liberum sed servum esse, juxta hanc sententiam: in extremo die nemo punietur, quia penam non meruit, qui liberè nunquam peccavit. Sublato autem operantium præmio, sublataq; malè operantium penà, ipsum iudicium extremum est sublatum. Resp. 1. Lutheri confessio de extremo iudicio ubi vis sonat, præcipue Tom. 5. Jen. Germ. in ferm. super hoc Evang. & quidem in illo Emphatica hęc: *Orationem Dominicam devotè recitare non potest, qui iudicium extremum non expectat,* imò in præfatione suorum operum dicit Lutherus, se etiam sub papatu non ita frigus & glaciem fuisse,

Lutherani non
negant extre-
mum iudicium.

ceu Eccius & alii, qui multa ventris causâ facere sibi videantur, sed si id
 se rem egisse, *extremum iudicii diem horribiliter se pertinuisse, & salutem*
quasi visse ex omnibus animi viribus, quomodo itaq; Lutherus extre-
rum negasset iudicium. 2. Rationes quod attinet, illæ nec validæ sunt,
 nec iudicium tollunt; nam politicè (1.) verum est, quod libere non fit,
 id nec pro peccato habetur, nec ut peccatum punitur, sed in Theologi-
 cis minime, non enim illud est peccatum, *quod libere fit, sed illud, quod*
contra legem Dei fit, (1. Joh. 3.) etiam quando ab insciis committitur, vel
 in ipsa natura originaliter hæret, Psal. 51. v. 2. Ephes. 2. v. 3. quinimo ho-
 minis arbitrium ad benè agendum servum esse, hoc nos docemus, quia
 scriptura docet, Rom. 6. v. 17. & 7. v. 14. Eph. 2. v. 1. quis autem unquam
 docuit hominem *non libere peccare, & in malis etiam libero ipsum arbi-*
trio destitui? Peccata itaque in extremo iudicio omnino punientur.
 Mercedem (2.) benè operantibus in ultimo iudicio dandam concedi-
 mus, sed merces illa dabitur non PROPTER opera, sed saltem SECUN-
 DUM opera, licet itaq; reatorum operibus etiam bonis aliquid peccati
 & vitii adhæreat, (juxta dicta, Esa. 64. v. 6. Eccles. 7. 21. Rom. 7. v. 19. 20.
 & August. illud: *Va hominum vita, quantumvis laudabili, si remotâ miseri-*
sordiâ judicetur) non tamen sequitur: *Ergo mercedem non accipient,* quia vi-
 tium ipsorum operibus adhærens, per Christi meritum tegitur, opera
 illorum coronantur ex mera gratia, Matt. 20. v. 9. & 51. & sic per fidem
 in Christum dilecti sunt electi, Eph. 1. v. 4. 6. licet iudicium *ob visibilitate-*
rem, secundum opera sit instituendum, atque sic ultimum diem nos ne-
 gare, Papistæ in æternum non probabunt. ¶ Porro si Christus hic af-
 firmat, certò hæc FUTURA & ventura, cur alibi dicit *se ignorare diem ju-*
dicii Marc. 13. v. 32. Annon hoc modo ejus labefactabitur omniscientia?
 Annon inde sequetur ipso filio Dei sapientiosem esse Satanam, qui novit
 temporis parum superesse, unde iram magnam fovet Apoc. 12. Resp. Sata-
 nas novit iudicii diem appropinquare, sed *tempus & horam determinat* ante
 nullo modo novit, quod ad dictum Marc. 13. variæ sunt Theologorum
 sententiæ: 1. Nonnulli distinguunt inter Christi *caput & corpus*, dicunt-
 que ipsum iudicii tempus *nosse ut caput, non autem nosse in corpore vel mem-*
bris, quæ nos sumus. 2. Alii dicunt Christum loqui *de cognitione Practi-*
ca & experimentalis, quod videlicet tale iudicium hæctenus fuerit igno-
 tum. 3. Alii dicunt Christum hæc ignorasse, *ut hominem.* 4. Christum
 ita locutum esse *in honorem Dei Patris,* qui fons est omnis scientiæ. *Hilar.*

Quo sensu
 Christus iudicii
 extremi diem
 ignoret.

Dominicâ II. Adventus,

Filius & Spiritus S. qui non sunt à se, de illa die nesciunt à se, Pater autem, quia à se est, scit à se, filius verò novit in Patre. 5. Plurimi dicunt, Christum sic mundi finem ignorasse, at aliis noluerit aperire, ad refrenendam curiositatem scilicet, ideoq; addi: Neque angeli, quasi dictum: id homines scire non desiderent, quod angeli nesciunt, Aug. Diem filius idèd nescit, quia Tacet, Hilar. Horem filius sibi novit, mihi non novit, ideo thesauri scientia in ipso dicuntur abscondiri, quæ sententia multis licet placeat, tutior tamen. 6. Illa videtur, quæ statuit Christum secundum humanam naturam libenter nescivisse in statu voluntariæ exinanitionis ea, quæ jam in exaltationis statu nosse idèd & eo sensu dicitur, quia omniscientia communicata idioma, ut antea, parcissimè, ita nunc exactissimè usurpat.

Respicite & attollite capita:] Rectius: suspicite, à vani & æ-
ne, per quam vocem innuitur, ubi quærendum sit auxilium & solatium
in calamitatibus mundi finem antecessuris, videlicet in cælo, aliàs enim,
si in mundo daretur solatium, tunc CIRCUMSPICERE tantum, non verò
SUSPICERE juberemur, Aret. Levandi itaq; oculi sunt ad montes, unde
nobis auxilium Psal. 121. Porrò caput altum & erectum victores ferunt,
estq; lætitiæ signum, Esa. 35. v. 10. 51. v. 11. Psal. 3. v. 4. Cum contrà ca-
put in terram demissum arguat tristitiam, Thren. 2. v. 10. non elevabo
caput, cur concidit vultus tuus, Gen. 4. Vult itaq; Christus, ut pii læ-
tentur, unde Syrus addit: Bono animo estote. Licet enim signa extremi ju-
dicii valdè tristitia & tempora valdè turbulenta sint futura, pii tamen
propterea contristari nec possunt nec debent, quid enim solis obscuratio
nocet illi, qui scit ad solem justitiæ Christum se festinare? Quid Lunæ la-
bor & defectus nocebit illi, qui èd properat, ubi Sol de die non uret nos,
neq; Lunæ per noctem, Psal. 121. ? Quid lapsus stellarum illi nocebit, qui
novit electos ut cæli stellas fulsuros, Dan. 12. Quid mare turbidum & tu-
midum illi nocebit, qui novit portum sibi longè securissimum in cælis
paratum? imò quid cæli & terræ interitus ac pavore tæle illi nocebit, qui
& cælum & terram, & corpus & animam cum Asapho flocci facit, mo-
dò suum Elohim habeat? Psal. 73. ideoque:

Signa referi: Christus mundi tractura ruinam,

Tempus adest: Lærum tollite quisq; caput, Stigel.

Quoniam appropinquat redemptio:] Vita nostra CAR-
CER est, Tertull. ut enim in carcere tenebræ sunt, also wil offt in der West
frommen Christen kein Stern leuchten: Ut in carcere sunt noxiæ humi-
dita-

ditates, sic in mundo aquarum tribulationis magna copia est: In carcere serpentes sunt & bufones, sic in mundo ab infernali serpente multa patimur, à vermibus tandem absumendi: In carcere captivis vix panis & aqua suppeditatur, sic pii in mundo pane lacrymarum cibantur, Psal. 80. Gall. Lætatus itaque si est Noha, ex arca sua ut ex carcere liberatus, Gen. 9. Quantò magis nos lætabimur? si lætatus est Joseph, ex triennali custodia e ductus, Gen. 31. quantò magis nos lætabimur? Si lætatus est populus Israeliticus in exitu de Ægypto, & ut arietes exultavit Psal. 114. quantò magis nos lætabimur? Si lætatus est Jonas ex piscis ventre creptus Jon. 2. quantò magis nos lætabimur? imò si lætatus Petrus ab angelo ex vinculis liberatus, Actor. 12. quantò magis nos lætabimur? Jucundissimum autem est, quod dies ultimus dicitur *Redemptio*, repetit hoc epitheton Paulus Rom. 8. v. 23. *Redemptio ergò fiet & in anima & in corpore. Redimet Dominus animam ab indigentia sapientia & virtutis: Redimet eam à morte malarum cogitationum & peccatorum: Redimet eam ab afflictione passionum, timoris scilicet, tristitia, invidia, &c. CORPUS redimet ab indigentia ciborum, vestimentorum, ceterorumq; corporalium: Redimet ab afflictione morborum, senectutis & gravitatis: Redimet etiam à morte, veram ei immortalitatem concedens Rud. Ardens.* ¶ *Quæri hic potest: An Christus in mundi fine venturus sit ut REDEMPTOR, & an rectè dret Dn. Eberus:*

Sin fröhlich Christend mir verley!

Am Jüngsten Gerichte mein Vorsprach sey?

Pontificii hoc negant, putantes, Christum in extremo judicio nec *Redemptorem* fore nec *Advocatum*, sed *Judicem severissimum*, cum judicium sit instituendum juxta legem, atq; sic *naturam judicii non recipere misericordiam*, *Chryf.* Vide locum Hebr. 10. v. 27. *quem Stapleton in prompt. Cathol. allegat.* Resp. 1. Pontificii in os contradicunt Christo, qui hic dicit: *Attollite capita vestra, quoniam appropinquat redemptio, ergo Christus verè veniet piis ut REDEMPTOR; quem etiam Job confidit se oculis suis visurum: Scio quod REDEMPTOR meus vivit, &c. Job. 19. 2. Judicium instituetur quidem juxta legem, ex qua impii damnabuntur, & absolventur etiam legis voce pii, quia Christus legem implevit, tamen non tam Legis quàm Evangelii vox erit norma judicii, juxta illud: Qui CREDIT in filium, habet vitam aternam, qui autem non credit, non videbit vitam, Joh. 3. v. 3. 6. Sermo, quem locutus ego sum, judicabit in extremo die, Joh. 12. v. 48. Iudicabit Dominus oculi a hominum ex meo Evangelio per Iesum Christum, Rom.*

Christus in extremo judicio erit Advocatus nostræ.

2. v. 16. 3. Scimus hinc aut amitti aut retineri vitam, ibi verò nec pœnitentia locum, nec satisfactionis effectum dari, interim tamen illis, qui in hac vita pœnitentiam seriò egerunt, illis inquam, Christus & *Iudex* est & *Advocatus*: *Iudex*, quia in iudicium omnes, atq; sic tam pios quam impios vocabit Rom. 14. v. 11. 2. Cor. 1. v. 10. *Advocatus* autem, quia ab accusatione Diaboli pios liberabit. Certum enim est, Dæmonem jam coram Deo accusare non tam impios, quos antea suos novit, quam pios & electos Apoc. 12. v. 10. Ergo in extremo etiam iudicio accusabit *tam Petrum quam Iudam*, cum uterq; Christum abnegarit, *tam Paulum quam Neronem*, cum uterque Ecclesiam persecutus sit: *Tam Mariam Magdalenam quam Herodiaden*, cum utraq; sextum præceptum violarit, &c. sed accusatio isthæc piis non nocebit, cum eos excuset ille, qui pro ipsorum peccatis satisfecit, eaq; sanguine suo delevit, Esa. 43. v. 25. Ezech. 33. v. 16. 1. Joh. 1. v. 8. Apoc. 1. v. 5. quis ergò accusabit electos &c. Roman. 8. v. 34.?

*Aptum simile
de ficu.*

Videte ficum & omnes arbores:] Simile valde aptum & conveniens. Quia 1. cum ficus flore destituta sit, cæteris arboribus florescentibus ipsa grossos producit, & quidem alii frutices nonnunquam etiam in hyeme calidiori nonnihil ita repullulascunt, & æstas non statim sequatur, verum ficus & alia perfectiores arbores, quando germinant, florent & emittunt folia, vel ut in Matth. v. 32. *cum fici ramus fuerit tener, cum ex cortice fuerit protrusus ἀλάδ & ἀπ' αἰός*, ramusculus recens enatus, & pullularint *ὅτι αὐτὸ ἐστὶν φύλλον* foliorum rudimenta, id tale instantis æstatis signum est, quod non fallit, ideo Christus dicit: *Agnosciteis*, imo *ἀφ' ἐαυτῶν*, ex vobis ipsis, (unde nulla controversia) *scitū*, &c. Innuitur itaq; hæc similitudine, prædicta extremi iudicii signa non fallacia, sed longe certissima esse. 2. Notatur hæc parabola rerum mundanarum fragilitas, nullius enim arboris fructus tam facile decidunt, quam ficus, cujus maturi grossi vel levissimo motu atq; agitatione, in os comedentis cadunt, Nahum. 3. v. 12. Sic mundo nil fragilius, *ad hoc pullulat, ut marcescat, ad hoc surgit ut cadat, mundi fructus ruina est*, Gloss. Ordin. in Luc. 3. Depingitur hæc similitudine piorum conditio. Ficus *bifera* fuit, hoc est, bis in anno *frugifera*, priores fructus erant ficus immaturæ & utebantur eis homines tenuioris fortunæ ad pellendam famem, & posteriores vero maturæ erant & saporis dulcissimi, quibus ditiores vesciebantur: Pari modo in hoc mundo egeni sumus omnes, amarissimis tribulationum ficibus

p̄i omnes cibantur, sed veniat illa dies, tunc fructus cœlestis æstatis dulcissimos gustabimus. 4. Ficus Ægyptiacæ lignum, quo diutius in aquis jacet, eo minùs mergitur, & contra naturam omnium lignorum in superficie natat: Sic p̄i aquis tribulationum satis diu immerfi, non tamen omnino submergentur, Wenn alle Welt sagt: Sie werden jezt sincken vnd zu boden gehen/denn wird erst recht ihre Erhöhung vnd Erlösung sich finden.

5. Mysticè nonnulli hanc similitudinem accommodant, ad populum Judaicum, est ille *ficus maledicta* Matth. 21. sed cæcitas illi ex parte contigit Rom. 11. idè cum de *arido hoc ligno* ramus fidei & conversionis fuerit exortus, hoc est, quando Judæorum insignis conversio, juxta Pauli vaticinium, fuerit facta, tunc *æstas extremi diei* in propinquo erit, &c.

¶ Notetur hic I. in genere mundum verè ex Basilii sententia esse *πᾶν τὸ ἐν τῆ γῆ Ἰερωνοσίας*, hinc Christus Servator nos deducit jam ad *lilia & flores*, Luc. 16. jam ad *gramina campi*, jam ad *arbores*, quemadmodum etiam D. Bernhardus de se falsus est, quod bonam Theologia suæ partem in Sylvis addidicerit, & aliquando nullos se magistros habuisse, nisi *quercus & fagos*, nec sine causa sub mundi finem ad ficum remittere nos Christus videtur, ficus enim *transgressionis arbor est*, cujus foliis ad tegendum corpus, usi sunt protoplastæ, Gen. 3. Verùm in extremo judicio, cum nullus peccator latere possit, nos ita ficum aspiciamus, non ut peccatis nostris tegumentum quæramus, sed ut adesse statuamus eum, qui omne occultum manifestabit. Christus maledixit ficui, quæ folia quidem habebat, at fructus non habebat, Matth. 21. Demus itaq; operam, ut sub mundi finem proferamus, non modò folia sed & fructus, non modò verba sed & facta, Aug.

Mundus Schola
agnitionis Dei.

¶ II. In specie notetur, hunc mundum *HYEMEM*, vitam autem æternam *ÆSTATI* conferri. *Æstas* est calida, clara, fructuosa: Sic æterna vita *calida* erit calore charitatis: *clara* illuminatione veri solis: *fructuosa* messibus æternæ retributionis. Contrà, *Hyems* est frigida, tenebrosa, sterilis: Sic hæc vita *frigida* est sine calore charitatis: *tenebrosa*, ex ignorantia, tribulationibus & peccatis: *sterilis*, quia hinc non metuntur sed feruntur semina bonæ operationis. *Quicumq; ergo in hac hyeme somno vacat & otio, quasi operari non valeret propter frigus, is in æstate mendicabit, nec dabitur ei, Rud. Ardens.* Multa præterea hic latent: 1. Ut hyems & æstas ex Dei ordinatione perpetuo sibi succedunt Gen. 8. P̄sal. 74. v. 17. Ita similiter Deus vult, ut vitam hanc temporalem æterna excipiat, & certè miserrimi omnium essemus creaturarum, si in hac vita

Hic Hyems ibi
Æstas.

solus

solùm in Christum speraremus, 1. Cor. 15. v. 19. 2. Ut nemo præcisè novit terminum, quando hyems & æstas disjunguntur, licet variaz Astronomorum sint sententiaz: Ita quando hujus vitæ hyemem æstas æterna exceptura sit, hoc conjecturis quidem variis subjacet, sed solus Deus novit, Matth. 24. 3. In hyemis & æstatis disjunctione tempora ob multos morbos satis sunt periculosa: Sic in mundi fine, quando ab hac ad alteram vitam transitus fiet, quæ non orituræ prædicuntur calamitates, Luc. 21. Matth. 24. & 25. ? In hyeme omnia contristantur, in æstate exhilarantur: Sic dies ultimus dies erit lætitiæ & refrigerii, Act. 3. v. 19. in hyeme omnia moriuntur, ne aviculam quidem (exceptis passeribus, picis, corvis & cornicibus nauci volucris) audis: In æstate omnia vivificantur: Sic dies ultimus erit restitutionis omnium, Act. 3. v. 20. Hyems omnia absomit, Æstas omnia cum scœnore reddit: Sic qui in hac vita benè funus egit, ibi nobile scœnus aget, redibit *calor frigesactû*, redibit *color cinesactû*, &c. Expectemus itaq; illud felix tempus, ubi dicemus: Jam hyems transit, imber abiit & recessit, flores apparuerunt, Cant. 2. v. 11.

Herrlich thut mich erfrewen /
Die liebe Sommerzeit /
Wenn Gott schön wird vernewen /
Alles in Ewigkeit /
Den Himmel vnd die Erden /
Wird er new schaffen gar /
All Creatur sol werden /
Ganz herrlich / hell vnd klar.

Cum videritis hæc fieri, scitote:] ταύτα γινόμενα, hæc facta
Verf. Reg. in propinquo esse, Matth. 24. v. 33. additur *¶ In Januis* in januis, vel ut Syrus: *Scitote eam pervenisse ad portam*. Ergo jam non sumus in regno Dei? utiq; quia Deus pater à potestate tenebrarum nos liberavit & transtulit in regnum filii sui, Col. 1. v. 13. Sed modo sumus in regno *gratia & crucis*, tunc transferendi in regnum *gloria & lucis*, jam habemus quidem *jus ad rem*, ibi autem habebimus *jus in re*, tunc *impetrabimus plenarie, quod petivimus quotidie*: Adveniat regnum tuum: tunc impetrabimus singuli, quod latro petiit, singulariter: Memento mei Domine, cum veneris in regnum tuum, Luc. 23. Imò videntur hæc verba à Christo ad

sto addita majoris solatii causa: Non tantum liberabimur ex carcere hujus mundi, sed & principes erimus celestis illius regni, si ergo Joseph latatus est, quando post carcerem squalidum eVectus est ad regis usq; solium, quanto magis latabuntur pii, quando ex carcere hujus mundi ingredientur regnum, quod ipsos præ FORIBUS expectat, *Da werden wir Himmels Fürsten seyn/in regis curia, es werden wir da!*

Amen dico vobis, ætas hæc non præteribit:] Dubitationi multorum, qui dicunt: man hat vom Jungsten Tag schon gepredigt/da ich noch ein Kind war/ und ist gleichwol nichts draus worden / &c. illis opponit Christus juramentum; quod omnes controversias terminat, Heb. 6. v. 19. *Amen dico vobis*, nolite dubitare, in omnibus fidelem me invenistis, ergo & in ultimo nec fallam nec deficiam. Quæritur autem, quæ sit illa *γερσα*, de qua Christus hinc loquitur: Nonnulli i. hoc referunt ad destructionem urbis Hierosolymitana, quod scilicet illa post annos 34. certò sit futura, multis adhuc superstitibus, qui modo vivant, *Es werden vnser Leut (wil der Herr sagen/) erleben/ daß alles geschehen wird/ γερσα* enim est ætas hominis vel spacium vitæ humanæ, *ita Osiander, ita Aret. & alii*. 2. Hunnius in Matth. per generationem intelligit mundum hunc præsentem, cujus finis ante prædicta signa non sit sperandus. 3. Simon Pauli per *γερσα* hinc intelligit Genus signorum prædictorum, quæ cessare non debeant, donec veniat dies ille. 4. Alii intelligunt Iudeos, qui in vastatione Hierosolymitana non totaliter sint delendi, sed ad seculi usq; consummationem, *ut signum* inter homines conservandi, *Beza*, & facit hanc sententiam plausibilem locus Luc. 11. v. 29. Uti enim hic dicitur: *γερσα αὐτῆ*, ita etiam de Judæis ibi dicitur, *γερσα αὐτῆ*, generatio illa, signum petit. 5. Alii per *γερσα* intelligunt universum genus humanum. 6. Theophil. & alii intelligunt Ecclesiam quam Christus hac voce consolari voluerit, quod videlicet in summis illis extremum diem antecedentibus calamitatibus tamen sit conservanda, nec inferorum portas adversus illam prævalituras, Matth. 16. Nos cum *Luthero, VVinkelhelm. & aliis* quartam amplectimur sententiam, indeq; concludimus, Judæos nec è medio tollendos, nec simpliciter ex omni societate Christianâ exterminandos esse, prædixit enim hinc Christus, Judæorum *γερσα* non præterituram ad seculi usq; consummationem, prædixit Zacharias, Deum in Ecclesia etiam N. T. possessurum ex Juda suam partem Zach. 2. v. 12. Prædixit Paulus in signem Judæorum conversionem

Judei quomodo tractandi.

expectandam, Rom. 11. v. 25. Proinde in utramq; partem Christianis laborandum est, ne vel nimia licentia deteriores Judæos reddant, vel nimia morositate ipsorum conversionem impediunt. Monet certè August. sup. Psal. 59. duas esse causas, cur Judæi tolerandi. 1. Ut in ipsis gratiam erga nos agnoscamus, versantur enim ante oculos nostros ut rami fracti, in quorum locum nos oleæ vitæ inferti sumus, eoq; ipso nos monent, ut cautiùs vivamus, ne similiter excindamur. 2. Quia sunt quasi scriniarii, & librarii nostri, dum sacra Biblia in exilio secum circumferunt, quæ licet non intelligant ob cæcitatem, in quam traditi, vera tamen & à Deo ea inspirata esse testantur. *Ne ergò occidas eos, ne obliviscantur legis tuæ, sed disperge eos,* concludit ex Psal. 59. v. 12. Quomodo autem tractandi Judæi, hoc prolixè docet Lutherus, monens. 1. Synagogas illorum destruendas esse. 2. Domus etiam illorum delendas, ipsosq; ad aliquod stabulum vel tuguriolum remittendos, ut sciant se non Dominos, sed mancipia Christianorum esse. 3. Liberos Thalmudicos ex ipsorum manibus extorquendos. 4. Præcludenda ipsorum Rabinis suggesta, ne doceant. 5. Prohibendos esse ipsis omnes contractus. 6. Ipsorum bona, quia Christianorum rapinæ, confiscanda, & conversis Judæis aliquid de illis concedendum. 7. Ad labores graviores eos adigendos esse, &c. Vide Luth. Tom. 8. Jen. fol. 93. & seqq.

Coelum & terra transibunt:] Multi putant in his verbis comparationem esse Hebræam, pro qua Latinus diceret, *calum & terram citius præteribunt vel facilius, quam verba mea*, sed res manifesta est, de mundo loquitur Christus eum transiturum, de verbis autem suis emphaticè per geminam negativam dicit: *ἐμὴ, nequaquam* vel *minimè* præteribunt, unde Juvenus ita reddidit:

*Hæc tellus cælumq; super solventur in ignes,
Sed mea non unquam solventur ab ordine dicta.*

*Mundus interitus
est quoad
substantiam.*

Notentur ergò sequentia. ¶ I. Quomodo interiturus sit mundus & an quoad substantiam destruendus, an quoad qualitates tantum alterandus? Pontificii ut plurimum, & alii statuunt, mundum saltē quoad qualitates commurandum & à deteriori conditione liberandum, ideo urgent dicta sequentia 1. Non mundum, sed *Schema mundi*, hoc est, figuram & imaginem transire, 1. Cor. 7. 2. *Cælos ut vestimentum veterascere*, Psal. 102. v. 27. 3. Paulum Rom. 8. v. 19. distinguere *inter servitutem*, quam creaturæ exhibent *impis & filis Dei*, priorem tollendam, posteriorem mansu-

mansuram. 4. *Terram stare in æternum*, Eccl. 1. v. 4. *Cælos Deum statuisse in æternum & in seculum seculi*, Psalm. 148. v. 6. Unde in nostro textu TRANSIRE ipsis idem est quod *innovari* vel *transmutari*, vel ut *Berengarius in Cent. Magd.* 12. col. 290. Transire per MELIORATIONEM, non verò per abolitionem. Verùm rectius statuunt illi, qui dicunt mundum quoad substantiam destruendum & in nihilum redigendum, quia in hoc. Evang. dicitur: cælum & terra *παροελεύσονται*, *transibunt*, verba autem mea non transibunt, ubi certè innuitur, tantam esse inæqualitatem inter mundum & Christi verbum, quanta est inter τὸ TRANSIRE, & inter τὸ perpetuò MANERE, verbum enim dicitur *mansurum*, & *Mundus interiturus*, jam si mundum credo non destruendum, sed perficiendum potius, tunc nulla erit in verbis Christianitæthesis, quia verbum non transit, sed in æternum manet, ita etiam mundus non transit, quod tamen verbis Christi prorsus contrarium est. 2. Contrarium docent & Petrus, qui testatur omnia *exurenda & dissolvenda*, 2. Pet. 3. v. 7. 10. 11. 12. & Johannes, qui dicit, fore ut cælum & terra fugiant, *nec illorum locus inveniat*, Apoc. 20. v. 11. imò ita abiturum cælum, terram & mare, ut *NON SINT amplius*. Apoc. 21. v. 1. Et Job dicit hominem non resurgere donec *NON FUERINT* cæli Job. 14. v. 12. 3. Facit hæc sententia ad ampliandam divinæ potentie majestatem, quæ ut ex nihilo facere omnia potuit, sic in NIHILUM omnia rediget, & de novo talia faciet, quæ nec auris audit, nec oculus vidit, nec mens humana percepit unquam, 1. Cor. 2. v. 9. 4. Philastrius f. 32. expressè nominat illos hæreticos, qui contra apertissima loca, Luc. 21. Psalm. 102. 2. Pet. 3. annunciant *restauranda* potiùs quam *pereunda* Elementa. Quoad rationes superius positas, tenendum 1. per *Schema* Paulum intelligere non aliquam mundi figuram vel imaginem, sed ipsum mundum, cujus gloriam etiam in summo gradu consideratam, per contemptum *σχῆμα* vocat, ein *Schem* / ein *Schatten*, *umbram & bullam verè nullam*, quia hic nihil solidum, ut Beza addit. 2. David dicit cælos non modò ut vestem vetetascere, sed & (ut expressè addit) *perire*, in Hebr. יֵאָבֵד ab אָבֵד perit, quod nusquam in Bibliis *alterationem rei manentis* significat. Præterea hic etiam antithesis est inter mundum, qui perit, & inter Deum, qui semper permanet. Proinde nimis crassum & Pellionis officinam redolere videtur simile illud *Martyrii*: *Sicut homines timeas bacillo excutunt ex vestimentis veteribus: Ita Deus vitiositates à cælo & terrâ contractas ignis bacillo excutiet atq; exuret*, *iss*

gar ein Kürznerisch Gleichniß. 3. Paulus non dicit creaturas à vanitate liberatas filius Dei servitium præstituras, sed in prosopopæia, ad filiorum Dei libertatem promoveri, Paulo idem est, ac à malorum servitio eximi, liberabuntur ergo creaturæ à vanitate, cui subjunctæ, at liberari etiam ille dicitur, qui moritur, & per mortem totaliter, quoad corpus, destruitur. 4. Terra & coelum stabunt in æternum, verum quis ignorat, id sæpissimè dici æternum, quod diu durat? 5. Quomodo probabitur TRANSIRE idem esse quod INNOVARI vel TRANSMUTARI in melius, certè Paulus quando corporum nostrorum transmutationem describit, tunc non utitur voce *ἀπολέσθαι* perire, quæ hic reperitur, sed μετασχηματισμοῦ, *transfigurari, in alium habitum traduci*, Phil. 3. v. 21. ¶ Pontificii dicunt nos immutabile Dei verbum facere mutabile, cum omnibus quidem parietibus adscribamus: V. D. M. I. E. & interim conqueramur ante centum annos Evangelium fuisse amissum, & nescio sub quo scamno à Luthero inventum, qui autem amitti potuit illud, de quo Christus hoc loco: *cælum & terra peribunt, verbum meum non peribit*, Predicantem Latèin/q. 3? Resp. Aliud est totaliter amitti, aliud OBSCURARI, aliud PERITISSE, & aliud perditum PUTARE, dicimus sub Papatu verbum illud, quod in æternum per se manet, per accidens hominum traditionibus obscuratum esse, & licet non perierat, à multis tamen, ob tot *ἐπιτάγματα* & cerebri humani quisquillas, perisse putabatur, hinc Ecclesia: *Das Wort ist lang verdunckelt blieben / ic.* Ut ergò sol semper manet, licet vel maximè obscuretur ac obveletur nubibus, ita verbum man sit manebitq; in æternum, licet hominum adinventionibus sub Antichristi regnò multis modis fœdaturum fuerit: Frustra itaq; *Antiochus* libros legis exussit i. Mac. 1. frustra idem tentavit *Diocletianus* Euseb. l. 8. hist. Eccl. c. 2. Et *Julianus*, Niceph. l. 10. ferè per tot. quia aliàs: Volat irrevocabile verbum, & de omnibus hominibus verum est illud Poetæ:

Verba puellarum foliis leviora caducis.

Verùm Christi verbum, cum sit æterni Dei æternum verbum, Esa. 40. v. 8. i. Pet. i. v. 23. Ideò charta extiri potest, verbi efficacia non potest, fermo enim FIRMUS est & propheticus, Gottes Wort vnd Lutheri Lehr/ vergethet nun vnd nimt nimmermehr: Das Wort sie sollen lassen stahn / vnd sein Dank dazü haben. Imò: Si Rex, Papa vel Satrapa. verbum tuum repellant non est sua- ceu vis tua, frustra TIBI rebellant, ob wolsten gleich/ Wasst/

Wapff / Keyser / Reich / etc: *Per verbum Christi factus est mundus, idem mundo longe est stabilis, Lyr.*

Cavete autem vobis: ¶ Omnes primogeniti in Aegypto trucidati sunt per angelum unum malum, sed in fine mundi *quatuor* emittentur *Spiritus*, qui mundum perdent, juxta praesens Christi effatium: 1. *Est Spiritus ebrietatis*, der Fress- vnd Sauff Teuffel. 2. *Spiritus nimia curiositatis*, der Beiß- vnd Sorg Teuffel. 3. *Spiritus securitatis*, der Sicher Teuffel. 4. *Spiritus profuturæ impietatis*, der stumme Teuffel / det die Leut nicht wird beten lassen. Alii dicunt Dæmonem in fine mundi quatuor quasi ædificia erecturum & hospitia, quæ homines frequentissime visitabunt, 1. *Erit Ein Gerostall voll Epicurischer Maßt Schwein.* 2. *Ein Hundstall voll neidischer vnd geiziger Fülke* / 3. *Ein Schlaffhaus voll sauter Schlingel vnd Siebenschlaffer* / 4. *Ein Hospitall voller stummer vnd sprachloser Buben / Pomar.* Primo hospitio Christus assignat crapulam & ebrietatem, & quidem talem, quæ gravet **NON VENTREM** sed **COR & MENTEM**, quod notetur contra illos, qui putant, ebrietatem tantum *in corpore* hæere, atq; sic unâ cum vino omnem culpam e dormiri posse: Sed Christus dicit ea *cor* gravari, Hoseas plus dicit, *vinum cor crispere*, Ose. 4. Esaias inde probat, *quod non attendant operibus Domini*, cap. 5. *crapula à Græco κρηπίδα* extrito; more Æolico dicitur: *ortus ex nimio haustu dolor, qui caput affligit*, vel materiam cradam ex heluationibus reliquam, quæ affert fastidium, eructationem, nauseam in ventriculo, & malos edit halitus caput turbantes, nomen est à κἀρα & βῆμα, à vibratione seu perturbatione capitis. Ebrietas Græcis μέθη dicitur, unde μέθη, quod vinum significat merum sive non mixtum, quali in sacrificiis utebantur, hinc fortassis nostrum *Weth* / utitur hac voce Paulus: *μη μέθητε τὴν οἶνον*, Eph. 5. v. 18. Hæc itaq; Christi mens est: *Fugite ebrietatem, quæ facit crapulam*, vel ut Paulus: *ex quo ἀσωτία, σάζειν* Græcis est servare, additur litera *τη* vel privativa *α*; quia hic effectus est helluationis, *ἡ σωζῆ, ἀδὰ σωζῆσθαι*, Chryl. *non servat sed perdit facultates, corpus & animam*, *Wir Teutschen sauffen vns arm / todts frantz vnd in die Hell hinent* / dicit Phil. Melanth. qui pulcre addit: *Immōror his vocabulis declarandi, quæ adolescentes sibi quoad, nimium indulgent potationibus*. Hæc man alfo zli Phill ppi Zeiten auff Univerfiteten schon tödtlich gesoffen. 2. Hospitall assignat Christus curas, & quidem *βιβνδς* vel *vitales*, quia aliud est curam habere de peccatis suis, cum Davi-

Quatuor dæmonia ultimi mundi.

de, Psal. 38. v. 19. & cum Bernhardo dicere: *Hac est mea prima cura, ut te queram mente pura*, & aliud, curis *hujus vite* gravatum esse, prior cura non onerat, posterior verò ad cœlestia tendentem multis modis impedit, Ideò ut viatori non expedit multis sese onerare, nisi à comitibus deseri, & urbe excludi velit: Sic vita piorum instar peregrinationis sese habet, quæ tamen ad cœlestem tendit patriam, ideoq; pii se terrenis non onerabant: *De tertio & quarto hospicio postea agemus.* ¶ Quæritur autem, cur Christus horum tantum peccatorum faciat mentionem, *Ebrietatis* scilicet, *Avaritiae*, *Securitatís*, &c? annon scortatio, adulterium, furta, rapinæ, æquæ magna sunt peccata? An illa impunè sub mundi finem committere licebit? Nullo modò: sed quod Christus horum tantum peccatorum mentionem fecit, hoc idè factum, 1. *quia talia sub mundi finem valdè erunt frequentia*, ut enim in diebus Noæ edebant, bibebant, &c. ita & adventus filii hominis erit, Matth. 24. Ut Rex Balthasar inter pocula & commestationes videbat manum, regni sui vastationem describentem, Dan. 5. Ita regnum mundi destruetur hominibus Baccho sacrificantibus: Cum Philistæi saltabant, & maximè lætabantur, ruinâ domûs oppressi sunt, Jud. 16. Sic Christus adventu suo ultimo mundum opprimet vel maximè securum, *invadet mundum somno vinoq; sepulcrum*, &c.

2. *Quia hæc peccata præ cæteris sunt cor aggravantia*, quamvis enim *omne peccatum grave sit, nec permittat animam ad sublimia elevari*, juxta Gregor. *tamen* crapula & avaritia eò cor nostrum præ aliis rapiunt, ubi est thesaurus noster, Matth. 6. 3. *Quia ex his peccatis alia oriuntur tanquam ex sua causa*, etenim quid non ebrietas designat? Curæ etiam hujus seculi faciunt, ad vitam vel conservandam vel ornandam, ubi necesse est, ut ambitio, avaritia, superbia, &c. inde orientur. 4. *Quia fini orbis valdè sunt convenientia*, Homo enim *mixtus* est, Ergo quod in moribundis videmus, idem in macrocosmi fine eveniet. Moribundi certè edaces nonnunquam sunt, juxta vulgare illud: *Er jisset gegen den Todt* / vel ut Medicus ille de quopiam dixit: *Hie mag er essen / dort mag er derven*: Quandoque etiam valdè avari sunt homines, termino vitæ propinqui, unde de senibus dicere solemus: *Er samlet Zerpennilge zur zweiten Reise*: Nonnulli Lethargo opprimuntur & dormientes moriuntur, *Ste schlaffen den langen Schlaf*: Nonnulli obtumescunt, & linguæ usu priyantur. Idem ergò de mundo interituro hîc Christus refert. De Ebrietatis & avaritæ scelere fugiendo, dicetur alibi.

*Cur Ebrietatis
& securitatis
hic tantum
mentio fiat.*

1.

2.

3.

4.

Ut

Ut laqueus invadet omnes:] Verba desumpta videntur ex

v. 12. Eccl. 9. *Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & aves*

laqueo comprehenduntur: Sic capiuntur homines in tempore malo, quod eis

exemplo superveniet. 1. *Auceps* Diabolus est Psal. 124. v. 7. *Fistula dulce can-*

nens, volucrum dum decipit. 2. *Area* mundus est, in cujus quatuor an-

gulis reponas 4. *illas caveas* superius depictas & refertas: partim *volu-*

ptuosiss, partim *Avaris,* partim *muris,* das sind wunderbare

Lochvögel. 3. *Aves* sunt homines in terris habitantes, ex illis si qui in sub-

limi volitent, & coelestia quaerant, illi evadent, juxta illud: Anima nostra

erepta est à laqueo aucupum, laqueus contritus est, & nos liberati sumus, nos sune

rupto liberi, quod adjuvat nomen Dei, poli soli satoris, Strick ist engwey / vnd

wir sind frey / ic. Qui autem in terram dilabuntur, illos laqueus con-

stringet, At quis ille laqueus? Dies Domini ex oriente ad occidentem,

ut fulgur, expansus, qui laqueo confertur, & ob celeritatem Adventus

Dominici, & ob severitatem judicii, qui enim laqueo tenentur, insolubi-

liter teneri videntur, hinc gloss. interl. veniet ut laqueus, perpetuo retinens

quod semel cepit, & Syrus: Ut laqueus illaqueabit eos. Cave itaque ne capia-

ris, & huc refer jucundam illam de Sturno vel historiam, vel fabulam,

quam legi apud Joannem Walchium in decade Fabularum, super fab.

3. p. 48. In Misnia quidam futor habebat Sturnum, quem edocuerat

hæc formalia verba: Cave tibi à pravo sodalitis, Hüte dich vor böser Gesell-

schaft / quam orationis formulam cum garrula avis pronitè, expeditè

& vernaculè proferre posset, contigit quodam die, ut futoris officinam

prætervolaret Sturnorum agmen, cui cum bona avis sese adjungeret, &

sequenti nocte cum gregalibus in patula quadam arbore quiesceret,

manè factum est, ut quidam auceps non tam Sturnis quam aliis avibus

retia tenderet, in quæ cum stolidum Sturnorum agmen incidisset, una

cum sociis Sturnus etiam domest. cus captus est, qui cum sub plagis &

castibus idem idem repeteret, illam edoctam formulam: Hüte dich für

böser Gesellschaft / hüte dich für böser Gesellschaft / liberatus & ab Aucupe

suo Domino restitutus est. Nos ab avicula candem discamus vocem: Hü-

te dich für böser Gesellschaft / nisi in Diaboli nassam velis incidere. Sonst

heißt es: mit gessen / mit gefessen / mit gangen / mit gefangen / mit gehangen.

Vigilate & orate:] Novum simile: Quemadmodum mili-

tès strenui, qui nesciunt, quando hostes irruptionem facturi, omnibus

horis nocturnis & diurnis excubias agunt: Ita Christianos vigilare

opor.

Sathans
Vogelherd.

Sturnum loquitur.

oportet, non quod somnus eis prohibeatur, qui peculiare Dei beneficium, sed ut animus dormire dicitur, quando socordia & securitate sepultus, omnia negligit: Ita vigilat animus, quando excusso carnis veterino, salutis suæ attendit homo, vide Parabolam Luc. 12. de servis Domini reditum expectantibus. Verùm ut sine Dei gratia nihil possumus: ita nec animus noster vigilare sine ea potest, ideò additur secundum: *Orate, Oculi somnum capiant, cor ad te semper vigilet.* Pertinent huc omnes preces huic tempori convenientes: *Desidero te millies, mi Iesu quando venies, quando latum me facies,* Bernh. *Veni Domine Iesu, etiã, veni,* Apoc. 22. &c.

Ut possitis subsistere:] Phrasis verè judicialis, quæ opponit inter se STARE & CADERE, nam ut Latinis causâ CADERE ille dicitur, qui damnatur, sic impii non STABUNT in iudicio, Psal. 1. Stare autem dicitur, qui causam suam in iudicio, jure & legibus obtinuit. Orandus itaq; iudex est, ut in iudicio stare queamus & consistere, juxta illud Ecclesiæ: *Am Jungsten Gericht, hißß vns lieber Herr x̄ Gott / Unde facilis est responsio ad ea dicta, quæ Bellarm. l. 5. de justit. c. 3. unà cum hac conclusione congeffit ex Luc. 10. Dignus est operarius, &c. Sapient. 3. Deus invenit eos dignos 2. Thessal. 1. digni habeamini in regno Dei. Apoc. 3. ambulant in albis, quia digni sunt. Et cap. 16. Dedisti eis bibere sanguinem, digni enim sunt &c. Unde colligit pios vitâ æternâ dignos esse, & quidem ex operum merito. Sed Resp. Ipse Erasmus fatetur in conclusione hod. Evang. : Esse Græcismum usitatum, cum Græci verbo ἀξίος &c generaliter utantur, atq; sic sententiam esse: Ut digni sitis, hoc est, ut possitis effugere vel evadere: Aliàs distinguendum inter dignitatem Legalem & Evangelicam. Legaliter vitâ æternâ indignæ sunt omnes omnium Sanctorum passiones. Rom. 8. v. 13. Evangelicè autem vitâ æternâ dicuntur digni pii, non activâ sed passivâ, non in hærente sed imputatâ, non meritoria sed gratuita dignitate, ex dignissimo Christi merito redundante. Agnoverunt hoc sancti, hinc suam fatentur indignitatem, Sum minor indignusq; tuis, Deus optime, donis, Gen. 32. v. 10. Non sum dignus, ut ejus corrigiã solvam, Joh. 1. v. 27. Non sum dignus, ut intres tectum, Matth. 8. v. 8. tota certè triumphans Ecclesia, in Christi dignitate exultat, dicens: Tu Domine dignus es accipere gloriam & honorem & virtutem, Apoc. 4. v. 10. imò quod orando pii impetrant, qui merito id habebunt? Atqui hic Christus orare jubet, ut simus digni, Ergo hoc ex merito nemo habet, sed: Gratias agimus Deo Patri, qui DICENS nos fecit ad participandam sanctorum sortem in luce, Col. 1. v. 12.*

Dignitas Legalis & Evangelica.